

Korsanlıktan Kaynaklanan Zararın Tazmini Konusunda Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya Vermiş Olduğu Senet

Şenay ÖZDEMİR*

Osmanlı Devleti barış veya ticaret konularını düzenlemek üzere diğer devletlerle yapmış olduğu anlaşmalarda, denizde seyr ü seferin güvenliğinin sağlanması ile ilgili olarak korsanlık ve deniz haydutluğu konularını da ele almıştır. Bu anlaşmalarla Osmanlı Devleti hizmetindeki izinli korsanların yetki ve sorumluluklarını tanımlarken, anlaşma yapılan 'dost' devletlerin tüccar gemilerine de Osmanlı sularında deniz haydutluğuna karşı güvence vermiştir.¹ Bu çerçevede anlaşmalarda üzerinde durulan konulardan bir tanesi Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Garp Ocakları'nın korsanlığı olmuştur.

Osmanlı yönetimi anlaşma yaptığı devletin tüccar gemilerinin Osmanlı sularındaki güvenliğinin teminini yükümlenirken, yapılan anlaşmanın Osmanlı tebaası olan Garp Ocakları'na da bildirileceğini ve ocaklardan bu şartlara uygun davranmaları isteneceğini de taahhüt ediyordu. Bu taahhüt doğrultusunda da imzalanan anlaşmalardaki kendileri ile ilgili hükümler Cezayir, Tunus ve Trablusgarp Ocakları'na bildiriliyordu. Bu bildirimler aynı zamanda Garp Ocakları korsanlarına hangi devletlerin gemilerini alabileceklerini, yani yasal 'av'larını gösteriyordu. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti ile bir dostluk veya barış anlaşması yapmamış olan devletlerin gemileri ocak korsanlarının

* Araş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil-Tarih Ve Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü.

1 İzinli korsan ifadesi, Osmanlı Devleti'nin hizmetinde, Osmanlı sularına giren düşman veya deniz haydudu gemilerinin takip ve yakalanması ile görevli olan gemi ve denizciler için kullanılmıştır, bu konuda bkz. Şenay Özdemir, *Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti Ve Korsanlık*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.

saldırılarına açık hale geliyorlardı. Ancak Osmanlı yönetimi tarafından kendilerine, devletin yapmış olduğu anlaşmaların bilgisi ve anlaşmalı devletin gemilerine saldırılmaması yönünde gönderilen emirlere rağmen ocaklar anlaşma şartlarına aykırı olarak gemi almaya devam etmişlerdir. Bu durumun başlıca nedeni ocakların geçim kaynaklarının esas olarak korsanlıkla elde ettikleri ganimete dayalı olması idi. Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyılda hemen her Avrupa ülkesi ile anlaşma yapmış olduğu düşünülürse, ocakların bu anlaşmalara uymaları aç kalmaları anlamına gelmekteydi.

Garp Ocakları'nın ganimet peşinde, Osmanlı Devleti'nin anlaşma yaptığı, dost ülkelerin gemilerini alarak, içindeki malları yağmalayıp, mürettebat ve yolcularını esir etmeleri durumunda bu geminin bayrağını taşıdığı devlet, zararın tazmini ve suçluların cezalandırılmaları isteği ile Osmanlı yönetimine başvuruyordu. Bizim burada ele alacağımız konu ise ocak korsanlarının Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu anlaşmalara uymamaları sonucu XVIII. yüzyılın sonunda devletin içinde düştüğü zor durumdur. Bu şekilde Osmanlı Devleti ile 'dost' ülke olmasına rağmen gemileri Osmanlı korsanlarının saldırılarına hedef olmaktan kurtulamayan Avusturya, bu korsan saldırılarını bahane ederek 1783 yılında Osmanlı Devleti'ne siyasi ve askeri açıdan büyük zarar verebilecek bir senedi kabul ettirdi. Böylece biz bu çalışmamızda bu senedin verilme sürecini inceleyerek, senedin hükümlerinin Osmanlı Devleti üzerinde ne gibi etkileri olduğunu değerlendireceğiz.

XVIII. Yüzyılda Garp Ocakları Korsanlığı Ve Avusturya

XVIII. yüzyılda Garp Ocakları yönetimlerinin Osmanlı Devleti ile bağları oldukça gevşemiş, bu eyaletler neredeyse yarı-bağımsız bir statü kazanmışlardı. Ocak yönetimleri, İstanbul'dan bir beylerbeyi atanması yerine kendi içlerinden seçtikleri bir idarecinin Osmanlı Devleti tarafından beylerbeyi olarak kabul edilmesini sağlamışlardı. Ancak bu dönemde korsanlık gelirlerinin azalmasından kaynaklanan ekonomik sorunlar ocakların iç yönetimini de istikrarsızlaşmıştı ve sık sık idareci değişikliği yaşanıyordu.

Geçimlerinin korsanlığa bağlı olması ocakları, Osmanlı Devleti ile anlaşma yapmış olan devletlerin gemilerini de almaya yöneltti. Osmanlı Devleti ile yapmış oldukları anlaşmaların korunmalarında yetersiz kalması üzerine bir çok Avrupa devleti özel olarak ocaklarla ayrı anlaşmalar yapma yoluna gittiler. Osmanlı Devleti, Garp Ocakları'nın bağımsız olarak anlaşma yapmalarını kabul ediyor² ve ocakları bu şekilde anlaşmalar yapmaları için teşvik ediyordu. Garp Ocakları ile ayrı anlaşma yapan her devlet, ocak yönetimlerine bir miktar para veriyordu. Bu para ocakların anlaşma yaptıkları devletin gemilerine karşı korsanlık yapmayacak olmalarından dolayı kayıplarını tazmin etmeyi amaçlıyordu. Ancak ocakların özel olarak yapmış oldukları

2 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Nemçe Ahkam Defteri No. 61/5 Sıra No. 78 (Temmuz 1781).

bu anlaşmaların ömrü anlaşma yapılan devletin deniz gücüne bağlı olarak başarılı olmuştur. İngiltere ve Fransa gibi güçlü donanmaları olan devletlerle yapılan anlaşmalar uzun ömürlü olmuşken, Hollanda, İsveç gibi deniz gücü zayıf devletlerle yapılan anlaşmalar kısa süreli olmuş, ocak korsanları anlaşma yapılmasının üzerinden çok geçmeden bu devletlerin gemilerine saldırılarına başlamışlardır.³

Bu şekilde gerek Osmanlı Devleti gerekse Garp Ocakları yönetimleri ile yapılan anlaşmaların varlığına rağmen gemileri ocak korsanları tarafından alınmaya devam edilen devletlerden biri Avusturya idi. 1718 yılında Osmanlı Devleti, bu devlet ile yapmış olduğu anlaşmada Avusturya bayrağı ile gelen tüccar gemilerinin güvenlik içinde ticaret yapmaları taahhüdünü vermişti. Garp Ocakları korsanları da bundan sonra Avusturya gemilerine karşı anlaşmaya aykırı hareketlerde bulunmamaları konusunda uyarılacaklardı.⁴

Ancak, bu anlaşmada yer alan Garp Ocakları'nın Avusturya gemilerine saldırmamaları konusundaki uyarı maddesinin ocak korsanları tarafından dikkate alınmaması, Avusturya Devleti'nin bu üç ocak ile ayrı anlaşmalar yapmak istemesine yol açtı. 1724 yılında Cezayir korsanlarının Avusturya'ya ait bir gemiyi almalarından sonra Avusturya yönetimi ocaklarla aralarında bir anlaşma yapılmasını sağlaması için Osmanlı Devleti'ne baş vurdu. Bunun üzerine ocaklarla anlaşma yapılması için İstanbul'dan sadrazam vekili olarak İsmail Ağa ve kaptan-ı deryanın vekili olarak da Süleyman Ağa beraberlerindeki Avusturya temsilcileri ile birlikte gönderildi. 1725 Eylülünde Tunus ve 1726 Nisanında da Trablusgarp yönetimi Avusturya ile anlaşma imzaladılar. Cezayir Ocağı başta anlaşma yapmak konusunda isteksiz davrandıysa da 1727 Martında bu devlet ile bir anlaşma imzaladı.⁵

Ocak yönetimlerinin Avusturya ile yapmış olduğu bu anlaşmalar, tarafların karşılıklı olarak halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması, ticaret ve esirlik gibi maddeleri ile temelde Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu anlaşmaların benzeridir. Farklı olarak bu anlaşmalarda taraflar arasında korsanlık olaylarının düzenlenmesi konusuna geniş yer ayrılmıştır. Bu konudaki maddeler tarafların tüccarlarının birbirlerinin korsanlarının saldırılarından korunması, korsanlıktan kaynaklanan zararın tazmin edilmesi, alınanların iadesini içeriyordu. Ocak gemileri korsanlık için Avusturya sularına giremeyecekler ve denizde rastladıkları Avusturya gemilerine pasaport gibi yol belgeleri tam olduğu müddetçe saldırmayacaklardı.⁶

3 XVIII. yüzyılda Osmanlı yönetiminin Garp Ocakları ile ilişkileri ve Ocak korsanlığı hakkında bkz. Özdemir, *agt.*, s. 230 vd.

4 Bu anlaşma için bkz. *Muabedat Mecmuası*, C. III, Hakikat Matbaası 1294, s. 108-109.

5 Joseph Von Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 14, Üçdal Neşriyat, İstanbul (t.y.), s. 71-72.

6 Bkz. Özdemir, *agt.*, s. 252-253.

Osmanlı Devleti daha sonra Avusturya ile yaptığı 1739 ve 1748 yılı anlaşmalarında da Garp Ocakları'na bundan sonra devletin yaptığı ve Avusturya'nın özel olarak kendileri ile yaptığı anlaşmaların şartlarına aykırı davranmamaları konusunda uyarılacakları şeklindeki maddeye yer verdi.⁷ Nitekim bu anlaşmaların imzasından sonra ocaklarla Avusturya arasında 1740 ve daha sonra da 1748 yılında daha öncekine benzer içerikte yeniden anlaşmalar imzalandı. Bu anlaşmaların ardından taraflar birbirlerinin topraklarına birer konsolos görevlendiriyorlardı. Avusturya 1748 anlaşmasından sonra da konsolos atanmıştı. Ancak Cezayir korsanlarının saldırılarının sona ermemesi üzerine 1775 yılında aralarındaki anlaşmayı fesh edip, buradaki konsolosluklarını kapattı.⁸

Garp Ocakları Korsanlığından Kaynaklanan Zararın Tazmini Konusunda Avusturya'ya Verilen Senet

Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu anlaşmalarda yer alan, anlaşma şartlarına uymaları konusunda ocak korsanların ikaz edileceği şeklindeki taahhüdü anlaşma yaptığı bütün devletler için aynı olmakla birlikte, ocakların bu şartlara uymayan davranışları karşısında devletin bunlara karşı yaptırım şekli değişiyordu. 1675 yılında İngiltere, 1740 yılında Fransa ve 1783 yılında ise Rusya ile yapılan anlaşmalarda Garp Ocakları'nın anlaşma şartlarına aykırı olarak bu devletlerin gemilerini almaları durumunda verdikleri zararın kendilerinden tazmin ettirileceği belirtilmişti.⁹ Ancak Avusturya Devleti ile yapılan anlaşmalarda bu konu sadece ocakların anlaşmaya uygun davranmaları yönünde ikaz edilecekleri şeklinde yer almış, bu devlete ocak korsanlarından gelecek zararın tazmini ile ilgili Osmanlı Devleti herhangi bir yükümlülük üstlenmemişti. Nitekim bu nokta 1781 yılında Cezayir ve Tunus korsanlarının saldırılarının tazmini isteğiyle Osmanlı yönetimine baş vuran Avusturya ile bir kriz yaşanmasına yol açtı.

Cezayir korsanları 1781 yılında Avusturya gemilerine saldırarak altı tanesini içlerindeki kaptan, denizci, yolcu, tüccar ve yükleriyle beraber; Tunus korsanlarından biri de ocağıyla anlaşması olmayan bir devletin gemilerinden bir gemi ile küçük bir Avusturya gemisini zapt etmişti. Bu olaylar üzerine İstanbul'daki Avusturya elçisi bu gemilerin ve ayrıca Tunus'a bağlı Kostantin'de esir olduğunu söylediği Avusturya'ya tabi Toskana reayasından bir Avusturyalı'nın iade edilmeleri isteği ile Osmanlı yönetimine başvurdu.¹⁰

7 1739 tarihli Avusturya Ahidnamesi, *Muahedat Mecmuası*, C. III, sf. 125; BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 3946.

8 Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C. I, (Sad. Dünder Günday), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1983, s. 431.

9 1675 tarihli İngiltere Ahidnamesi, *Muahedat Mecmuası*, C.I, sf. 253 ; 1740 tarihli Fransa Ahidnamesi, *a.g.e.*, s. 33-34; 1783 tarihli Rusya Ahidnamesi, *a.g.e.*, C.III, s. 311.

10 BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 3946 (Ağustos 1782); BOA Nemçe Ahkam Defteri No. 61/5 Sıra No. 76 (Eylül 1781).

Elçinin müracaatı üzerine Reisülküttap Süleyman Fevzi Efendi, Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile yapmış olduğu anlaşmada Garp Ocakları'nın anlaşmaya aykırı davranmamaları için uyarılacakları konusunun belirtildiği, ancak bundan fazla bir yaptırımın kabul edilmediği ve bundan sonra da edilmeyeceğini söyleyerek iade isteğini reddetti. Görüşme sonunda Cezayir beylerbeyine bir padişah fermanı gönderilmesi kararlaştırıldı. Bu emirde Osmanlı ile Avusturya arasındaki 1748 tarihli Belgrad Anlaşması'nın 11. maddesine göre Garp Ocakları'nın barışın korunmasına ve kendileri ile yapılan özel anlaşmalara aykırı hareket etmemeleri konusunda uyarılacakları hükmüne uygun olarak alınan gemi, mal ve adamların iadesini içeren bir emir hazırlandı. Ancak Avusturya elçisi bu emri yeterince sert bulmadı ve anlaşmada Osmanlı tebaası olan Ülgünlüler için kabul edilen maddenin içeriğinin Garp Ocakları'na da uygulanmasını istedi. Bu madde Ülgünlüler'in korsanlığa çıkmalarını yasaklıyor ve buna aykırı davranırlarsa aldıklarının iade edilmesini, kendilerinin de cezalandırılacakları hükmünü taşıyordu. Elçinin bu isteği, bu maddenin Garp Ocakları ile ilgili olmadığı, ocakların anlaşmada yer alan ancak kendileri ile ilgili olmayan bu maddeyi kabul etmeyecekleri gerekçesiyle reddedildi. Nitekim, Avusturya'nın ocaklar ile ayrı anlaşmalar yapmasının bir nedeni Osmanlı yönetiminin, ocakları bu maddenin dışında tutmuş olması idi.¹¹

Ancak Osmanlı yönetimi Avusturya'nın alınanların iade edilmesi yönündeki sert tutumu karşısında Kapıcıbaşı KaraBekirzade Elhac Ahmed'i alınan gemilerin içlerindeki mal ve insanlarla tamamen, Avusturya'dan gönderilen görevliye bir senet karşılığında teslimini sağlamak üzere görevlendirdi. İki ocağa da bu yönde emirler gönderildi ve üç ocağın beylerbeyi ve diğer görevlilerinden bundan sonra anlaşma şartlarına karşı hareket etmeyeceklerine dair bir yazı göndermeleri istendi. Cezayir Ocağı, almış oldukları gemilerin ocağın düşmanı olan İspanya ve Portekiz'e zahire taşıdıkları için ganimet kabul edildiklerini yani aralarında imzalanmış olan anlaşmayı Avusturya'nın düşmanca bir tutum takınarak bozduğunu ileri sürerek korsanlık hareketini açıklama yoluna gitti.¹² Ocak yönetimi alınan malların iadesini ise ocağın kazanç kapısının 'iğtinam-i emval-i gaza'ya bağlı olduğu ve alınan malların savaşılar arasında dağıtıldığı için kabul etmedi. Ancak ganimet malı dışında gemilerdeki kaptan, denizci ve yolcu olan yetmiş iki kişi ve gemiler tamir edilerek Avusturya görevlisine teslim edildi. Tunus Ocağı yönetimi de Avusturya gemisinin alınması konusunda, önce Avusturyalılar'ın anlaşma şartlarını ihlal ederek iki Tunus gemisi aldıklarını söyleyerek,

11 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, s. 431-433.

12 Cezayir Ocağı'nın iddiasına göre Avusturya gemileri, Cezayir gemilerine rastladıklarında bu gemiyi alabileceklerine kanaat getirirlerse saldırıyorlar, alamayacaklarını anlarsa da ellerindeki yolculuk belgelerini göstererek denetimi kabul ediyorlardı, BOA Nemçe Ahkam Defteri No. 61/5, Sıra No. 78 (Temmuz 1781).

bu olayda haklı olduklarını ileri sürdü. Her iki ocak da tekrar barışın sağlanması için Avusturya'dan Cezayir ve Tunus'a bir konsolos atanmasını istedi.¹³

Cezayir yönetimi Avusturya'dan almış oldukları beş gemiden üçünü ve kullanılmayacak durumda olan iki geminin yerine de bir başka gemiyi, aslında ganimet malı oldukları için geri verilmesi ocak kaidelerine aykırı olsa da Osmanlı yönetimine karşı gelmemek için, geri vermeyi kabul etmiş ve Avusturyalı esirlerle beraber dört gemi Avusturya görevlisine teslim edilmişti. Gemilerin zahireden oluşan yükünün ise gaziler arasında paylaştırıldığı, geri istenmesi durumunda karışıklık ve ihtilal çıkacağı nedeniyle iadesini reddettiler. Ancak Avusturya elçisi kalan gemi ve malların iadesi için ısrara devam etti ve Osmanlı idaresinden Garp Ocakları korsanlarından bundan sonra devletinin gemilerine saldırı olması halinde, zararın karşılanması Osmanlı Devleti'nin taahhüt etmesini sağlamaya çalıştı. Bunun için Osmanlı Devleti'nden ocak korsanlarının kendilerine verdikleri zararı tazmin etmedikleri takdirde, Avusturya'nın iki devlet arasındaki sınırdaki Osmanlı topraklarında yapacakları saldırılarla karşılık vereceklerinin kabulünü içeren bir senet vermesini istedi. Osmanlı idaresi, bu tarihlerde Rusya ile ittifak halinde olmalarından cesaret alarak böyle bir teklifi ileri sürdüğünü düşündüğü Avusturya'nın senet isteğini devletin, Avusturyalılar'ın zararlarını ellerinden geldiğince karşıladığını söyleyerek reddetti. Bu teklifin Osmanlı yönetimi için tedirgin edici yanı İstanbul kadısı Müfti-zade Efendi'nin belirttiği gibi, bu teklifin kabulü halinde Avusturya Devleti'nin, Garp Ocakları korsanlarının herhangi bir devletin gemisini alması durumunda bu gemiyi 'bizim gemimizi' diye sahiplenmeleri olasılığı idi. Böyle bir durum olduğunda Ocaklar gemiyi geri vermek istemeyeceklerinden ve geminin başka millete ait olduğunun ispatı da zor olacağından Avusturya verilmiş olan senede dayanarak Osmanlı topraklarında istediği yerleri zapt ederek bu durumu suiistimal edebilecekti. Bu kaygı ile Osmanlı Devleti böyle bir senet vermemek için uzun süre direndi. Ancak Avusturya elçisinin konudaki ısrarı üzerine, Fransa elçisinin de araya girmesiyle Osmanlı arazisindeki misillemenin meydana gelecek olayın beyanından üç dört ay sonra ve Avusturya elçisi tarafından tarihi önceden Osmanlı devletine haber vermek şartıyla gerçekleştirilebileceği şeklindeki değişikliklerle senet verilmesi kabul edildi.¹⁴

Böylece 8 Ağustos 1783 tarihinde Osmanlı sularında Avusturya tüccar gemilerinin Garp Ocakları korsanlarından korunmaları ve bu korsanlardan Avusturya gemilerine gelecek zararın Osmanlı Devleti tarafından tazminini içeren bir senet verildi. Dört maddeden oluşan senedin birinci maddesinde Osmanlı Devleti, Avusturya bayrağı

13 BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 3946 (Ağustos 1782); BOA Nemçe Ahkam Defteri No. 61/5 Sıra No. 245 (Ağustos 1782).

14 Ahmed Vasıf Efendi, *Mebâsinü'l-Âsar Ve Hakaikü'l-Abbâr*, (Yay. Haz. Mücteba İlgürel), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 37-41.

ve belgeleri ile ticaret yapan gemilerin Osmanlı tebaası Garp Ocakları ve diğer korsanların saldırılarından korunacaklarına söz veriyordu. İkinci maddede Belgrad Anlaşması'nın, anlaşmaya aykırı davrananlardan aldıkları malların geri alınıp, zararın tazmin ettirileceği, esirlerin kurtarılacağı ve bu şekilde davrananların cezalandırılacakları yönündeki 11. maddesi tüm Osmanlı tebaası için geçerli kılındı. Üçüncü maddede 4 Şubat 1783 tarihi itibarıyla Garp Ocakları ve diğer Osmanlı korsanları tarafından Avusturya tüccar gemilerine gelecek saldırı ve zararın tazmin ettirilmesini, alınan mal ve esirlerin iadesini Osmanlı Devleti kabul etti. Dördüncü maddede ise bu zararların tazmini ve alınanların iadesinin gerçekleşmemesi durumunda Avusturya elçisinin başvurusundan itibaren altı ay içinde tüm bu zararın tamamen karşılanması Osmanlı Devleti hazinesinden nakit olarak ödeneceği kabul ediliyordu. Belirtilen süre içinde bu taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda ise Avusturyalılar'a verilen zararın tazmin amacı ile sınırdaki Osmanlı topraklarında önceden belirtilecek bir tarihte misilleme yapılacaktı.¹⁵

Kırım'ın Rusya tarafından ilhakından sonra Osmanlı Devleti'nin bu durum karşısında içinde bulunduğu zor durumdan istifade eden Avusturya'nın¹⁶ bu senedi almasının konumuz açısından önemli tarafı, kendisini Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu anlaşmalardaki ocak korsanları ile ilgili maddelerin belirsizliği karşısında ve de ocakların özel olarak yapmış oldukları anlaşma şartlarına uymamaları karşısında güvenceye almış olmasıdır. Böylece Avusturya yönetimi denizde güvenliğini garanti altına aldığı gibi siyasi, askeri emelleri doğrultusunda Osmanlı topraklarında misilleme de bulunmak üzere bir açık kapıya sahip oluyordu.

Osmanlı Devleti vermiş olduğu senet doğrultusunda ocaklara bu senede uygun davranmalarını belirten emirler gönderdi.¹⁷ Garp Ocakları'ndan gelen cevaplarda, savaşın ocak gazilerinin yaşama biçimi olduğu, aldıkları gemilerdeki ganimetleri

15 Bu senet için bkz. *Muabedat Mecmuası*, C. III, sf. 150-152; BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 2321 (Ocak 1792), Scha Meray, "Bazı Türk Anlaşmalarına Göre Korsanlık Ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. XVIII, Sayı. 3/4, Yıl. 1963, s. 153-155. Meray, Osmanlı Devleti'nin Küçük Kaynarca Anlaşması sonrası bir dönemde verdiği bu senedi devletin zayıflığının bir delili olarak kabul ediyor ve korsanların verecekleri zararın devlet hazinesinden karşılanması konusunun devletler hukukuna uygun olduğunu belirtiyor, *a.g.m.*, s. 156.

16 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 469.

17 Cezayir Ocağı'na gönderilen hükümde, Ocak korsanlarından Avusturya elçilerine ait ve Avusturya bayrağı taşıyan tüccar gemilerine bir zarar meydana geldiğinde zararın karşılanması konusunda bir senet verildiği belirtilerek bu senedin bir sureti gönderildi. Bu doğrultuda Cezayir beylerbeyinden senede uyulmaması durumunda Osmanlı Devleti'nin zarar göreceği için Avusturya tüccarının korunması istendi ve ocağın ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanacağı belirtildi, BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 3971 (Temmuz 1783).

aralarında paylaşarak geçimlerini sağladıkları belirtildi. Padişahın emrine uyularak Avusturya ile barış anlaşması yapılması ve zararın tazminini ise; Ocakların asker, mühimmat ve malzeme açısından çok yetersiz oldukları için devletin kendilerine vermiş olduğu savaş malzemesi ve diğer malzemelerin gönderileceği şeklindeki sözünü tutması şartıyla kabul ettiler.¹⁸

Bu senedin kabulü denizde yolculuk yapan Avusturya gemilerinin belgelerinde bir düzenleme yapılması gereğini ortaya çıkardı. Akdeniz’de ticaret yapan gemilerin sularında buldukları devletin hizmetindeki korsanlardan korunmalarında taşıdıkları bayraklar ve izin belgeleri önemli oluyordu. Dost bir ülkenin bayrağı altında, izin ve yol kağıtları tam olan gemilerin buldukları devletin sularında güven içinde ticaret yapabilmeleri devletleri arasındaki anlaşmalarla teminat altına alınmıştı. Böylece gemiler bir devletin sularında yolculuk yaparken, bu devletin gemileri ile karşılaştıklarında ellerindeki yapılan anlaşmalara göre düzenlenen belgeleri göstermek suretiyle olabilecek saldırılardan korunuyorlardı. Osmanlı Devleti’nin Avusturya’ya vermiş olduğu senetten sonra, Avusturya tüccarlarının ellerindeki eski anlaşmaya göre düzenlenmiş belgelerini, bu gemilere korsanları tarafından bir zarar gelirse bunun tazmininden Osmanlı Devleti’nin sorumlu olduğu şeklindeki yeni senede uygun olarak değiştirmeleri gerekiyordu. Ancak kaptanların bu değişikliği yapmaları Avusturya iskelelerine döndükleri zaman mümkün olacağı için bu işlem kısa bir süre içinde gerçekleştirilemeyecek, bu süre zarfında denizde ellerinde eski ve yeni senede sahip olan kaptanlar bulunacaktı. Bu durum karşısında Garp Ocakları yöneticilerine Avusturya kaptanlarının elinde bu iki senedin hangisi bulunursa bulunsun, yeni verilen senede uygun davranarak bunlara saldırmamaları, aksi takdirde anlaşmaya aykırı davranmış olacakları bildirildi.¹⁹

Osmanlı Devleti’nin sularında anlaşma yaptığı devletlerin güvenliğinin sağlanması ile ilgili hükmü savaş dönemlerinde geçersiz kalıyordu. Devletin, Rusya ve Avusturya ile savaş halinde olduğu 1787-1791 yılları arasında Osmanlı’nın bu iki devlet ile daha önceden imzaladığı anlaşmalar gibi Avusturya’ya verilen senet de geçersizleşti. Özellikle savaş dönemlerinde devletler emirleri altındaki korsanların saldırıları ile düşmanlarına zarar verme yoluna gidiyorlardı. Bu savaş sırasında da Rusya ve Avusturya, Tiryeste ve Alikorna iskelesinde hazırladıkları korsan gemilerini Osmanlı sularına göndererek, burada devam eden ticarete ve kıyıda yaşayan halka zarar vermeyi amaçladı. Buna karşılık Osmanlı Devleti de Cezayir, Trablusgarp ve Tunus’tan *farîza-i cibâd* için Mehmet Arif Kaptanın başbuğluğunda Akdeniz’e çıkacak donanmaya katılarak,

18 Ahmed Vasıf Efendi, *a.g.e.*, s. 148-149.

19. BOA Nemçe Ahkam Defteri No. 61/5 Sıra No. 415 (Ekim 1783).

Akdeniz'deki Rus ve Avusturya tüccar gemilerine karşı Tiryeste ve Alikorna sularında korsanlığa çıkma çağrısı yaptı.²⁰

Bu şekilde barış dönemlerinde deniz güvenliğini tehdit edeceği endişesi ile yasaklanan korsanlık, savaş dönemlerinde bu güvenliği sağlayan bir unsur olarak destekleniyordu. Böylece düşman gemileri üzerine korsanlık izni, taraflar arasındaki savaşın sona ererek yeniden bir anlaşma yapılması ile sona eriyordu. Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki savaşın sona ermesinin ardından Haziran 1791 tarihinde yeni bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmanın üçüncü maddesinde Osmanlı Devleti 1783 yılında Avusturya'ya vermiş olduğu korsanlıktan kaynaklanan zararın tazmini içeren senedin geçerli olduğunu kabul ediyordu.²¹ Senedin tekrar yürürlüğe girmesi üzerine Osmanlı yönetimi tarafından Ocak 1792 tarihinde Cezayir, Tunus ve Trablusgarp yöneticilerine gönderilen yazılarda savaşın sona erdiği, yapılan barış anlaşmasında önceden verilmiş olan senedin yenilendiği haber verildi ve ocaklara senede uygun davranmalarını emredildi.²²

Bu savaşın sonunda Osmanlı yönetimi, Rusya ile yaptığı anlaşmada ise Avusturya'ya vermiş olduğu bu senedin benzerini bu devlete de verdi. Osmanlı Devleti 1783 yılında Rusya ile yapmış olduğu anlaşmada, bu devletin gemilerine Garp Ocakları korsanlarından bir zarar geldiği takdirde, alınanların iadesi konusunda taahhütte bulunmuştu. Ocak 1792 Yaş Anlaşması'nda ise devlet, Garp Ocakları korsanlarından Rusya tüccarlarına bir zarar gelmesi durumunda zararın tazminini ocaklardan temin edemediği takdirde, Rus elçisinin olayı haber vermesinden en çok iki ay içinde bu zararı Osmanlı hazinesinden karşılayacağını kabul etti.²³

Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı bu şekilde yükümlülüğe girmesinin ardında, Rusya ile Avusturya'nın ittifak halinde hareket etmeleri nedeniyle Avusturya'nın senedin ihlalinden dolayı Osmanlı topraklarına yapacağı misillemeye Rusya'nın da katılması olasılığının bulunması endişeleri yatıyordu. Osmanlı yönetimi, Rusya'ya ile yapılan anlaşmada yer alan kendileri ile ilgili bu şartı bir yazı ile ocaklara bildirdi. Aralık 1793 tarihinde Cezayir Ocağı'na gönderilen yazıda Avusturya'ya verilen senetteki şartların Rusya için de geçerli olduğu bildirilerek, ocaktan daha önce Avusturya'ya verilen senede uyacaklarına dair taahhütlerini bildirdikleri gibi Rusya'ya verilen senede de uyacaklarını taahhüt eden bir yazıyı İstanbul'a göndermeleri emredildi.²⁴

20 Bu donanmadaki gemilerin düşmanın korsan gemileri üzerine gitmelerini cesaretlendirmek için düşman ve korsan gemilerinden alınan tüm ganimetin savaşçıların olacağı, devletin bu ganimetten pay istemeyeceği kabul edilmişti, bu konuda bkz. Özdemir, *agt.*, s. 157, 238.

21 Bkz. *Muabedat Mecmuası*, C. III, s. 156.

22 BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 2321 (Ocak 1792).

23 Meray, *agt.*, s. 166-167.

24 BOA Cevdet Tasnifi, Eyalet-i Mümtaze Belge No. 932 (Aralık 1793).

Senedin Uygulanması

Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya vermiş olduğu bu senede Garp Ocakları korsanları ne kadar uydu ve eğer uyulmadıysa yaptırımı ne oldu? Elimizde senedin verilmesinden kısa bir süre sonra Cezayir Ocağı'nın anlaşmayı ihlal ettiğini gösteren bir örnek mevcut. 1783 yılında bir Avusturya kaptanı Fransa'nın Bordo limanında yüklediği gemisi ile İtalya'da, Avusturya'ya bağlı Fiyume limanına gelirken yolda Cezayir korsanları tarafından alınarak Cezayir'e götürülmüştü. Anlaşma yapan devletlerin gemilerinin kimliklerinin tespiti ve izinlerini gösteren pasaportları onları korsan saldırılarına karşı koruduğu için korsanlar gemidekileri yağmalayıp, pasaport, poliçe ve tüm diğer evraklarını denize atmışlardı. Avusturya elçisinin durumu bir takrirle Osmanlı yönetimine bildirmesi üzerine divan geminin ve mürettebatının kurtarılması, zararın miktarının geminin Fiyume limanına dönüşünden sonra tespit edilerek, tazmini için İstanbul'a defter gönderilmesine karar verdi. Cezayir Ocağı'na da ocak korsanlarından Avusturya tüccar gemilerine bir zarar geldiği takdirde zararın Osmanlı Devleti tarafından karşılanacağını, eğer zarar tazmin edilmezse Avusturya tarafından Osmanlı sınırındaki arazinin karşılık olarak yağmalanması yönünde devletin bir senet vermiş olduğu hatırlatılarak, verdikleri zararı tamamen karşılamaları ve bundan sonra Avusturya gemilerine zarar verilmemesi emredildi.²⁵

Bu olayda Cezayir Ocağı'nın emre uyararak zararı karşılayıp karşılamadığını bilmiyorsak da bu tarihlerde Osmanlı sınırlarında Avusturya tarafından yapılmış bir saldırının bilgisine rastlamamış olmamız zararın ocak yönetimi tarafından veya Osmanlı hazinesinden karşılanmış olduğunu düşündürüyor. Nitekim bu konuyla ilgili olarak Osmanlı Devleti'nin zararı hazineden karşıladığını gösteren örnekler mevcut.

1795 yılında yaşanan bir olayda Tiryeste'den Mısır İskenderiye'sine mal taşıyan bir Rus kaptanın gemisi Kefalonya Adası yakınlarında Tunus korsanı tarafından alınmıştı. Korsan gemiden yağmaladığı malı Karlılı'nda sattı. Bunun üzerine Rus elçisi zararın tazmini ve geminin iadesi isteği ile Osmanlı yönetimine baş vurdu. Elçinin, devlete verdiği belgelere göre geminin mühimmat ve aletleri 18 bin 417,5 kuruş; yükünün değeri 26 bin 995,5 kuruş; kaptan ve denizcilerin eşyaları ile tüccar malının değeri ise 6 bin kuruş olmak üzere toplam zarar 51 bin 417,5 kuruş idi. Bu olay üzerine başlatılan soruşturmada bu korsanın Tunus'a bağlı aslen Ülgünlü Oruç Reis adlı bir kaptan olduğu anlaşıldı. Oruç Reis, kendisini gemiyi Kefalonya Adası'ndan elli mil açıkta aldığını ve geminin belgelerinin eksik olduğunu ileri sürerek savundu. Oruç Reis'in ifadesine göre geminin kaptanı, ocağın düşmanı olan Sicilya tebaasındandı ve 1768 yılında savaş sırasında kısa bir süre Rus bayrağı kullanmıştı. Ayrıca bu kaptanın Tiryeste'den hareketi sırasında elinde olan belgeler, geminin İskenderiye'ye yolculuğunda Avusturya gemilerinin saldırılarından korunmak üzere bu devletin konsolosu tarafından

25 BOA Nemçe Ahkam Defteri No. 61/5 Sıra No. 426 (Aralık 1783).

verilmiş belge olup, gemiyi Müslüman korsanların saldırılarından koruyamazdı. Olayın incelenmesinden sonra Osmanlı yönetimi geminin Rus gemisi olduğuna karar verdi. Osmanlı ile Rusya arasındaki anlaşmanın ihlal edildiği kararı üzerine Osmanlı yönetimi 46 bin 917,5 kuruş olan zararı (kaptanın giysi, eşya ve ticaret malı değeri olan 6 bin kuruşu belgelerle ispatlayamaması üzerine bu miktar düşüldü) *hazîne-i âmîre*den ödedi ve Tunus yönetimine gönderilen emirde bu meblağın geciktürilmeksizin İstanbul'a gönderilmesi istendi.²⁶

Bu örnekte ve 1801 yılında Cezayir ve Trablusgarp korsanlarının Avusturya gemilerine verdikleri zararın *irâd-ı cedîd* hazinesinden verildikten sonra bu iki ocaktan tahsil edilmesi ²⁷örneğinde gördüğümüz gibi Osmanlı Devleti, Garp Ocakları korsanlarının verdikleri zararı önce hazineden verme, daha sonra bu parayı korsanlığı yapan ocaktan tahsil etme yoluna gitti.

Sonuç

Avusturya, Osmanlı Devleti ile yapmış olduğu anlaşmalardaki hükümlerin gemilerini Garp Ocakları korsanlarının saldırılarından korumada yetersiz kalması üzerine bu ocaklarla ayrı anlaşmalar yapma yoluna gitmişti. Ancak ocaklarla yapılan anlaşmalar da korsanlık olaylarına son vermedi. Tarafların karşılıklı olarak birbirlerini anlaşma şartlarını ihlalle suçlamaları karşısında anlaşmaların bozulmasında sorumluluğun kime ait olduğunu saptamayı zorlaştırıyor. Ancak genel olarak Garp Ocakları'nın korsanlık ganimetinden vazgeçmek istememeleri anlaşmaların ihlalinde önemli bir faktör oldu.

Avusturya Devleti, 1783 yılında aldığı senet ile gemilerine Osmanlı korsanlarından özellikle de Garp Ocakları korsanlarından gelecek tüm sorumluluğu Osmanlı Devleti'ne kabul ettirdi. Bu senet Avusturya gemilerinin korunmalarında daha önceden yapılan anlaşmaların yetersiz kalmasından dolayı yaşanan korsanlık olaylarının önlenmesi amacıyla ilk bakışta Avusturya'nın deniz güvenliği ve ticaretini korumak amacını taşıdığı izlenimini veriyor. Ancak bu tarihlerde Avusturya'nın Osmanlı üzerindeki planları dikkate alındığında senedin anlamı ve önemi değişmektedir.

Nitekim senedin verildiği dönemde Rusya ve Avusturya, Lehistan'ı paylaşmış ve hedef olarak Osmanlı Devleti'ni seçmişlerdi. Rusya'nın Nisan 1783 tarihinde Kırım'ı ilhak ederken, Avusturya'da Eflak ve Boğdan'ı işgal için bir bahane arıyordu.²⁸ Kırım'ı kaybetmesinin ardından Osmanlı yönetiminin çaresiz kaldığı bir dönemde Avusturya'da Osmanlı topraklarında misillemede bulunma hakkını içeren bu senedi kabul ettirdi. Senet her ne kadar sadece Osmanlı topraklarında yağmalama hakkını veriyorduydu da Osmanlı yönetiminin endişelendiği gibi, bu hakkın kullanılmasının gerektiği bir

26 BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 1236 (Nisan 1795).

27 BOA Cevdet Tasnifi Hariciye Belge No. 2055 (Kasım 1801).

28 Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 467-469.

durum olursa Avusturya orduları bir daha çıkmamacasına Osmanlı topraklarına girebilirlerdi. Elimizdeki örnekler de Osmanlı Devleti'nin işi Osmanlı topraklarında misilleme yapılması aşamasına getirmeden, korsanlıktan kaynaklanan zararı hazineden ödeme yoluna gittiğini gösteriyor.

Böylece Osmanlı Devleti ciddi mali sıkıntılar içinde olduğu bir dönemde, bu senet ile ekonomik açıdan da önemli bir sorumluluk altına girdi. Bu sorumluluk iki yönlü oldu. Birincisi korsanlık mağduru tarafa karşı, ikincisi de Garp Ocakları'na karşı. Gemisi ve malları alınanların uğradığı zarar hazineden nakit olarak ödenirken - bu miktarın daha sonradan Garp Ocakları'ndan tahsili öngörülüyorduydu da bunun gerçekleştiğine dair bir bilgiye rastlamadık-, Osmanlı Devleti verilmiş olan senet doğrultusunda korsanlık yapmamaları karşılığında Garp Ocakları'nın ihtiyaçlarını karşılamayı da üstlenmişti, ki bu ocakların bu devletler üzerine korsanlık yapmayacak olmalarından dolayı kayıplarını devletin telafi etmesi anlamına geliyordu.

Özet:

Kuzey Afrika kıyılarında Cezayir, Tunus ve Trablusgarp beyliklerinden oluşan Garp Ocakları, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hakimiyet iddiasına önemli destek verdiler. Bu ocaklar geçimlerini korsan saldırılarına bağlamışlardı. Osmanlı Devleti, Garp Ocakları'nın korsan saldırılarını diğer devletlerle yaptığı anlaşmalarla denetlemeye çalıştı. Ancak, bu anlaşmalara rağmen Garp Ocakları'nın dost devletlere korsan saldırıları zaman zaman Osmanlı Devleti'ni zora soktu. Garp Ocakları'nın bu tür korsan saldırıları nedeniyle Osmanlı Devleti, Avusturya'ya 1783 yılında bir *senet* vermek zorunda kaldı. Bu çalışmada bu *senet* ve bunun Osmanlı Devleti'ne etkileri incelenmektedir.

Anahtar sözcükler: Osmanlı tarihi, Garp Ocakları, Akdeniz, korsanlık, 1793 Avusturya senedi.

Abstract:

North African provinces of Algeria, Tunisia and Tripoli which are generally referred to as *Garb Oaks* in Ottoman history, gave significant support to the Ottoman claim of sovereignty in the Mediterranean. The Ottomans tried to keep under control their corsaire attacks in the Mediterranean through agreements that they signed with other states in the region. However, continuous corsaire attacks by the *Garb Oaks* on these Ottoman allies in the region created a serious headache for the Ottomans. The article deals with a paper of guarantee (*senet*) given by the Ottomans to Austria in 1783, and examines its effects in the Ottoman Empire.

Key words: Ottoman history, *Garb Oaks*, Mediterranean, corsaire attacks, paper of guarantee (*senet*) given to Austria in 1783.